

Цуркаленко Юлія Володимирівна,
аспірант кафедри адміністративного права,
процесу та адміністративної діяльності
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

АКТИ СУДОВИХ ОРГАНІВ У СИСТЕМІ ДЖЕРЕЛ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА ЯК ПОТРЕБА СУЧАСНОСТІ

Аналізуючи погляди вітчизняних вчених-адміністративістів, можливо прийти до висновку, що більшість з них, як правило, категорію «джерело адміністративного права» розглядають лише у контексті формалізованих актів, тобто тих, що дістали закріплення у юридичному документі. Однак, на наш погляд такий підхід абсолютно нічим не відрізняється від поглядів радянських авторів на дану категорію, які підтримували виключно теорію позитивного права. З огляду на це, виникає логічне запитання на рахунок того, як можна у сучасних умовах розвитку права та уявлень про нього дотримуватися застарілої та такої, що не відповідає сучасним реаліям концепції джерел адміністративного права!?

Зауважимо, що подібне «неорадянське» розуміння поняття «джерело адміністративного права» не відповідає принципу верховенства права, відповідно до якого, право не обмежується лише законодавством, будучи представленими іншими видами соціальних регуляторів, які, очевидно, також мають знайти своє місце у системі джерел адміністративного права.

На нашу думку, серед таких регуляторів вагоме місце мають займати акти національних та міжнародних судових органів. І хоча наразі віднесення таких до системи джерел адміністративного права є доволі дискусійним питанням. На наш погляд, в Україні є ряд передумов для використання їх як джерела адміністративного права.

До таких відносяться як й процеси правової конвергенції у світі, так й пошук нових ефективних джерел права. Однак, необхідно визнати, що основною передумовою є наявність у адміністративному законодавстві численних прогалин і колізій. Інакше кажучи наявність у формалізованих джерелах адміністративного права прогалин та суперечливих окремих положень. Що відповідно ускладнює процес здійснення справедливого правосуддя та забезпечення єдиного тлумачення положень матеріального закону. виправити вказані недоліки можливо за допомогою розроблених суддями окремих положень, які можуть конкретизувати або доповнити чинні юридичні акти.

Безперечно, суд не може підмінити собою особу законодавця. Більш того можливість суду в даній сфері обмежена рамками чинних юридичних актів. Однак, це зовсім не означає, що акти органів судової влади не можуть визнаватися джерелами права. При цьому, доцільно наголосити, що положення чинних законодавчих актів надає підстави стверджувати, що вказані акти все ж таки необхідно відносити до джерел адміністративного права.

В даному контексті доречно навести слова О.В.Константія про те, що саме з прийняттям Конституції України створено підстави для визнання рішень певних категорій справ джерелом права. Причинами цього він називає право суду визнавати недійсними і відмінити нормативно-правові акти будь-якого рівня та можливість безпосереднього застосування Конституції у разі невідпові-

дності її законодавства [1].

Подібною точкою зору підтримується й Н.І.Химчук, який пише, що закріпивши в статті 6 Конституції України теорію розподілу влад, законодавець визнав можливість гілок державної влади видавати загальнообов'язкові правила поведінки на території України, тобто провадити нормотворчу діяльність. Інакше кажучи, органи судової влади мають право бути суб'єктом нормотворчої діяльності в Україні. Про це, на його думку, свідчить й та обставина, що судові рішення згідно статті 124 Основного Закону, ухвалюються судами іменем України і є обов'язковими на всій території України [2].

При цьому необхідно звернути увагу, що тільки рішення певної категорії справ можуть визнаватися джерелом адміністративного права. Інакше кажучи, тільки вищі органи судової влади своїм рішенням можуть змінити, відмінити, конкретизувати або доповнити чинні юридичні акти. До таких відповідно відносяться: Європейський Суд з прав людини, Конституційний Суд України, Верховний Суд України та Вищий адміністративний суд України.

Даний висновок можливо зробити виходячи із аналізу чинних нормативно-правових актів. Так, у ч. 2 ст. 8 Кодексу адміністративного судочинства України зазначено: «суд застосовує принцип верховенства права з урахуванням судової практики Європейського Суду з прав людини» [3]. В свою чергу в Законі України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» вказується на те, що суди застосовують при розгляді справ практику Європейського суду з прав людини як джерело права [4]. Отже, чинні нормативно-правові акти надають підстави розглядати акти Європейського суду з прав людини як джерело адміністративного права.

У свою чергу, відповідно до ст. 150 Конституції України [5] до повноважень Конституційного Суду України входить вирішення питання про відповідність Конституції України (конституційність) правових актів Верховної Ради України, Президента України, Кабінету Міністрів України, правових актів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, а також здійснення офіційного тлумачення Конституції та законів України. Визнані Конституційним Судом неконституційними закони та інші правові акти втрачають чинність з дня ухвалення рішення про їх неконституційність. Крім того, Конституційний Суд України провадить офіційне тлумачення закону, в результаті чого можуть не лише скасовуватися окремі його положення, але й встановлюються нові його приписи. А відповідно до ст. 74 Закону України «Про Конституційний Суд України» вказаний суд може вказати на преюдиціальність свого рішення при розгляді судами загальної юрисдикції позовів у зв'язку з правовідносинами, що виникли внаслідок неконституційного акту [6].

Тобто, спираючись на вищезазначене, можливо стверджувати, що акти Конституційного Суду України мають загальнообов'язкову силу для усіх суб'єктів публічної адміністрації, та й взагалі для усіх людей, при вирішенні необмеженої кількості індивідуальних спорів. А це означає, що вони відносяться до джерел адміністративного права.

Що ж стосується Верховного Суду України, то в Законі України «Про судоустрій та статус суддів», а саме в статті 36 визначено, що Верховний Суд є найвищим судом у системі судоустрою України, який забезпечує сталість та єдність судової практики [7].

Приймаючи постанови вказаний суд усуває неоднакове застосування судами касаційної інстанції однієї й тієї самої норми права і створює єдину судову практику. Тобто, виходячи з вказаного акти Верховного Суду України по суті мають нормативний характер. Ідентичне положення має місце й в чинному КАС України, а саме в статті 161 [3]. Де йдеться про те, що при виборі правової норми, що має застосовуватися до спірних правовідносин, суд зобов'язаний врахувати висновки Верховного Суду України, викладені у рішеннях, прийнятих за результатами розгляду заяв про перегляд судового рішення. Більш того, в ст. 244-2 вказаного документа законодавець зазначає: «Рішення Верховного Суду України прийняте за результатами розгляду заяви про перегляд судового рішення з мотивів неоднакового застосування судом (судами) касаційної інстанції одних і тих самих норм матеріального права у подібних правовідносинах, є обов'язковим для суб'єктів владних повноважень, які застосовують у своїй діяльності нормативно-правовий акт, що містить зазначені норми права, та для всіх судів України».

Отже, виходячи з зазначеного можливо стверджувати, що акти Верховного Суду України, а саме постанови, фактично є актами тлумачення правильного застосування норм адміністративного права. Як наслідок, усі суб'єкти адміністративного права повинні здійснювати свою діяльність з урахуванням положень Верховного Суду України. Це, по суті, означає, що акти вказаного суду також є джерелом адміністративного права.

Однак, не тільки Верховний Суд України надає національним органам судової влади роз'яснення з питань застосування законодавства, щодо вирішення справ відповідної судової юрисдикції, а й Вищий адміністративний суд України. Так, відповідно до ч. 1 ст. 32 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» вищі спеціалізовані суди (до таких відноситься й Вищий адміністративний суд України) надають методичну допомогу судам нижчого рівня з метою однакового застосування норм Конституції та законів України у судовій практиці на основі її узагальнення та аналізу судової статистики.

Окрім того, вказаний орган судової влади надає спеціалізованим судам нижчого рівня рекомендаційні роз'яснення з питань застосування законодавства щодо вирішення справ відповідної судової юрисдикції. А отже, по суті є джерелом адміністративного права

З огляду на вищезазначене, сьогодні є очевидним висновок про те, що акти судових органів є важливим джерелом адміністративного права. Пояснити це можливо тим, що в останні роки в нашій країні відбувається відхід від позитивізму як домінуючого право розуміння, та закріплення на конституційному рівні принципу верховенства права. Що відповідно свідчить про те, що наша країна намагається наблизитися до розвинутих демократичних країн Європи. Досвід яких, як слушно зазначає С.С.Алексєєв, говорить, що високий рівень правового розвитку досягається в суспільстві тільки тоді, коли суд, спираючись на Конституцію, на закон, на загально визнані права людини, теж створює право [8, с. 219].

Ураховуючи все викладене, констатуємо, що нині джерела адміністративного права не можуть вичерпуватися виключно офіційними нормативними актами. Бо це не відповідає ні призначення сучасного адміністративного права, ні принципу верховенства права, ні шляху євроінтеграції, який обрала для себе Україна.

Наразі доцільно до джерел адміністративного права відносити акти судових органів. І хоча безперечно, основне місце в системі цих джерел займає нормативно-

правовий акт, акти судових органів, як нове джерело права відіграє роль своєрідного моста, що з'єднує його норми з потребами розвитку суспільства.

1. Константи́й О.В. Автореф. дис.канд. юрид. наук: 12.00.07 /; Нац. юрид. акад. України ім. Я.Мудрого. — Х., 2000. — 19с.

2. Химчук Н. І. Рішення Конституційного Суду України як джерело цивільного права / Н. І. Химчук // Форум права. — 2009. — № 3. — С. 634-638. — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.

3. Кодекс адміністративного судочинства України // Відомості Верховної Ради України. — 2005. — № 35–36, № 37.

4. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини : Закон України: від 23.02.2006 р., № 3477-IV

5. Конституція України : від 28.06.1996 р., № 254к/96-ВР // ВВР України. — 1996. — № 30.

6. Про Конституційний Суд України: Закон України від 16 жовт. 1996 р. // Відом. Верхов. Ради України. — 1996. — № 49. — Ст. 272.

7. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 7 лип. 2007 р. // Відом. Верхов. Ради України. — 2010. — № 41-42, № 43, № 44-45.

8. Алексеев С.С. Теория права / С.С. Алексеев. — М.: БЕК, 1994. — 224 с.

Шраго Альона Олексіївна

ад'юнкт кафедри оперативно-розшукової діяльності та спеціальної техніки Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

СТАН НАУКОВОГО ОСМИСЛЕННЯ ПРОБЛЕМ ПРОТИДІЇ ЗБУТУ І РОЗПОВСЮДЖЕННЮ ПОРНОГРАФІЧНИХ ПРЕДМЕТІВ МЕРЕЖЕЮ ІНТЕРНЕТ

Боротьба зі злочинністю є одним із головних державних завдань на будь-якій стадії суспільного розвитку. Із реформуванням суспільства відбувається суттєва зміна злочинності. Це стосується і злочинів, передбачених ст. 301 КК України — «незаконне ввезення, виготовлення, збут і розповсюдження порнографічних предметів». Розширення інформаційного обміну із зарубіжними країнами, поява супутникового телебачення, комп'ютерних систем та мереж призвели до зниження загального рівня людської культури, моралі та духовності, деформації психіки, та, як наслідок, збільшення кількості таких злочинів.

Окремою проблемою є відсутність належного контролю з боку держави та громадськості за інформаційним простором, у якому дедалі частіше знаходить своє поширення продукція порнографічного характеру. Подальше падіння моральності призвело до збільшення попиту на відповідну продукцію кримінального походження: порнографію (в тому числі дитячу), проституцію, з'явилися нові форми рабства, знаходить своє подальше поширення транснаціональна та організована злочинність, отримуючи надприбутки від деградації духовної сфери життєдіяльності українського суспільства та, врешті-решт, втрати національної ідентичності й високоморальної самобутності.

Згідно з Єдиним звітом про вчинення кримінальних правопорушень Генеральної прокуратури України, у 2013 році до ЄРДР було внесено 1021 факт ввезення, виготовлення, збуту і розповсюдження порнографічних предметів, у 2014 році 1148, у 2015 — 1022, у 2016 — 4740, у 2017 — 12036. Тобто, питома вага фактів